

УДК 342.7:159.944:331.1

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-4\(32\)-427-437](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-4(32)-427-437)

Полтавець Лілія Іванівна старший викладач кафедри правознавства, Центральноукраїнський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», 25026, вул. Варшавська, 2, м. Кропивницький, тел.: (050) 060-11-45, <https://orcid.org/0000-0003-2882-053X>

Гребінчук Олеся Миколаївна кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та управління персоналом, Центральноукраїнський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом», вул. Варшавська, 2, м. Кропивницький, 25026, тел.: (050)922-09-50, <https://orcid.org/0000-0003-4812-155X>

Калінін Андрій Миколайович кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки та управління персоналом, Центральноукраїнський інститут ПрАТ "ВНЗ "Міжрегіональна Академія управління персоналом", вул.Варшавська, 2, м. Кропивницький, 25026, тел.: (0522) 27-50-07, <https://orcid.org/0000-0002-1081-7861>

Цумарєва Наталя Вікторівна кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету №1, Донецький державний університет внутрішніх справ, вул. Велика Перспективна, 1, м. Кропивницький, 25000, тел.: (066) 678-78-80, <https://orcid.org/0000-0002-4005-0745>

ПСИХОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Наукова стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних проблем – психолого-економічних та правових засад національно-патріотичного виховання в умовах воєнного стану. Проаналізовано зміст понять патріотизму, як найсуттєвішого з показників моральності людини, а також націоналізму, воєнного стану тощо, зазначено співвідношення понять патріотизму та націоналізму, потреба виховання молоді в сьогоденні на цих засадах. До цього питання неодноразово зверталися фахівці в галузі права, психології та економіки.

Метою статті є розкрити сутність визначень та питання як такого, його психологічні, економічні та правові засади сьогодні і на майбутнє.

Розглянуто наукові праці вчених, які займаються означеними питаннями, зокрема щодо формулювання визначень понять патріотизму та націоналізму, сьогоденна потреба у правовому вихованні молоді на цих засадах; законодавчу та нормативно-правову базу щодо забезпечення реалізації та захисту прав на освіту людини та громадянина, визначення понять воєнний стан, вища правнича освіта, зазначено щодо потреби в підготовці фахівців-правознавців, які б одночасно мали ґрунтовні знання як із суто правничих наук, так і з тих, що віддзеркалюють сучасний стан розвитку суспільства. Зазначено про основну мету трансформації системи освіти України, а саме – поставити в центр уваги людину, її потреби й цінності. Про потребу створити умови для здобуття освіти в умовах війни та вимушеної міграції, досі наявного впливу корупції, з одного боку, та забезпечити євроінтеграційні процеси, врахувати тенденції глобалізації – з іншого виховувати у студентів почуття патріотизму, національної гордості, любові до рідного краю, формувати переконання у нетлінності духовних скарбів народу, повагу до державних і народних символів України, до своїх батьків, спонукати студентів до усвідомлення ними необхідності бути корисним своїй державі, формування рис сучасного патріота української держави.

Зазначено думку учених, що діалектика здобутого у системі правничої освіти, і нового, детермінованого суспільними змінами, полягає у трансформації визначальної ідеологічно-філософської, ціннісно-орієнтаційної парадигми професійної підготовки майбутніх бакалаврів з правознавства, епіцентром якої має бути високоякісна, етико правнича освіта на засадах справедливості, порядності і чесності. Отже, співвіднесення в правничій освіті одночасно інваріантного та прогресивного є тим фундаментальним вектором осмислення проблеми оновлення теорії та практики юридичної науки.

Тільки освічені українці можуть створити міцну, життєздатну державу, збудувати сучасну економіку, забезпечити майбутнє прийдешніх поколінь.

Ключові слова: держава, патріотизм, націоналізм, гідність, совість, мораль, свідомість, етика, законність, правнича освіта.

Poltavets Liliya Ivanivna Senior lecturer of the Department of Law, Central Ukrainian Institute of the Private Joint-Stock Company "Higher Educational Institution "Interregional Academy of Personnel Management", St. Varshavska, 2, Kropyvnytskyi, 25026, tel.: (050) 060-11-45, <https://orcid.org/0000-0003-2882-053X>

Grebinchuk Olesya Mykolaivna Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Economics and Personnel Management, Central Ukrainian Institute of Private Joint-Stock Company "Higher Educational Institution "Interregional Academy of Personnel Management", 2 Varshavska St., Kropyvnytskyi, 25026, tel.: (050)922-09-50, <https://orcid.org/0000-0003-4812-155X>

Kalinin Andriy Mykolayovych Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Economics and Personnel Management, Central Ukrainian Institute PJSC "Interregional Academy of Personnel Management University", Varshavska St., 2, Kropyvnytskyi, 25026, tel.: (0522) 27-50-07, <https://orcid.org/0000-0002-1081-7861>

Tsumareva Natalya Viktorivna Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Disciplines, Faculty No. 1, Donetsk State University of Internal Affairs, St. 1 Velyka Perspektivna, Kropyvnytskyi, 25000, tel.: (066) 678-78-80, <https://orcid.org/0000-0002-4005-0745>

PSYCHOLOGICAL-ECONOMIC AND LEGAL PRINCIPLES OF NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Abstract. The scientific article is devoted to highlighting one of the current problems - psychological, economic and legal foundations of national-patriotic education in the conditions of martial law. The content of the concepts of patriotism, as the most important indicator of human morality, as well as nationalism, martial law, etc., is analyzed, the relationship between the concepts of patriotism and nationalism, the need to educate young people today on these principles is indicated. Specialists in the field of law, psychology and economics have repeatedly addressed this issue.

The purpose of the article is to reveal the essence of the definitions and the issue as such, its psychological, economic and legal foundations today and for the future.

The scientific works of scientists dealing with these issues, in particular regarding the formulation of the definitions of the concepts of patriotism and nationalism, the current need for legal education of young people on these principles, are considered; the legislative and normative legal framework for ensuring the realization and protection of the rights to education of a person and a citizen, the definition of the concepts of martial law, higher legal education, the need for the training of legal experts who would simultaneously have thorough knowledge of both purely legal sciences and from those that reflect the current state of development of society. The main goal of the transformation of the education system of Ukraine was mentioned, namely to put the person, his needs and values in the center of attention. On the need to create conditions for obtaining education in the conditions of war and forced migration, the still existing influence of corruption, on the one hand, and to ensure European integration processes, to take into account the trends of globalization - on the other hand, to educate students in a sense of patriotism, national pride, love for the native land, to form beliefs in the incorruptibility of the spiritual treasures of the people, respect for the state and

national symbols of Ukraine, for their parents, to encourage students to realize the need for them to be useful to their state, to form the traits of a modern patriot of the Ukrainian state.

The opinion of scientists is indicated that the dialectic of the acquired in the system of legal education and the new, determined by social changes, consists in the transformation of the determining ideological-philosophical, value-orientational paradigm of the professional training of future bachelors in law, the epicenter of which should be high-quality, ethical legal education based on the principles of justice, decency and honesty. Therefore, the correlation of both invariant and progressive in legal education is the fundamental vector for understanding the problem of updating the theory and practice of legal science.

Only educated Ukrainians can create a strong, viable state, build a modern economy, and ensure the future of future generations.

Keywords: state, patriotism, nationalism, dignity, conscience, morality, consciousness, ethics, legality, legal education.

Постановка проблеми. У забезпеченні реалізації та захисту права на освіту людини і громадянина в Україні велике значення має стаття 53 Конституції України, яка гарантує кожному право на освіту. Відповідно до статті 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права визнається право на освіту за кожною людиною, незалежно від її статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, стану здоров'я та інших обставин. У цьому контексті право на освіту під час воєнного стану набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на те, що зазначена у статті тема є новою й актуальною, базою для наукової розвідки стали публікації й проведені дослідження українських та міжнародних організацій, нормативно-правові акти органів державної влади у сфері освіти. Серед науковців питання щодо забезпечення права на освіту досліджували такі науковці, як В.П.Андрущенко, В.О.Боняк, О.М.Грезіна, О.Л.Дзюбенко, О.О.Кулініч, М.М.Мацькевич, Є.Ю.Савчук, О.А.Павлюх, Р.В.Шаповал.

Метою статті є аналіз правового врегулювання освіти та його реалізації в умовах воєнного часу.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні освітній процес у нашій країні відбувається під звуки сирен, часто під звуки обстрілів. Дехто взагалі втратив можливість навчатися. Повномасштабна військова агресія РФ проти України, спрямована на геноцид українського народу, принесла масштабні руйнування, вимушене внутрішнє переміщення учасників освітнього процесу, їх виїзд за кордон, знищення українських освітян на тимчасово окупованих територіях, незаконне вивезення українських дітей на територію Росії, навчання в умовах блякауту та колосальний психологічний тиск.

Основна мета трансформації системи освіти України – поставити в центр уваги людину, її потреби й цінності. Тільки освічені українці можуть створити міцну, життєздатну державу, збудувати сучасну економіку, забезпечити майбутнє прийдешніх поколінь.

Сьогодні перед Україною постає безліч викликів, які необхідно подолати. Зокрема, потрібно створити умови для здобуття освіти в умовах війни та вимушеної міграції, досі наявного впливу корупції, з одного боку, та забезпечити євроінтеграційні процеси, врахувати тенденції глобалізації – з іншого, виховувати у студентів почуття патріотизму, національної гордості, любові до рідного краю, формувати переконання у нетлінності духовних скарбів народу, повагу до державних і народних символів України, до своїх батьків, спонукати студентів до усвідомлення ними необхідності бути корисним своїй державі. Формування рис сучасного патріота української держави. «Любов до Батьківщини і любов до людей є два швидких потоки, які об'єднуються, утворюють могутню ріку патріотизму». В сучасних реаліях українського життя багато хто ставить перед собою питання: «А як, власне, співвідносяться між собою поняття патріотизму та націоналізму?». Хтось намагається ідентифікувати себе: «Хто я є – патріот чи націоналіст?». Одні їх ототожнюють, інші вважають, що вони є протилежними. На нашу думку, як перше, так і друге уявлення є однобокими і не відбивають всієї глибини і суперечливості цих понять, багатогранності їх взаємодії.

Одним із найсуттєвіших показників моральності людини є патріотизм. Патріотизм (грец. *patris* — батьківщина) — любов до Батьківщини, відданість їй і своєму народу. Патріотизм, на нашу думку, є більше морально-етичною категорією, яка виражає ставлення громадянина до власної держави. Він виявляється у любові до своєї батьківщини, культури, мови, історії, у готовності поставити свої особисті інтереси на службу суспільному благу.

Патріотизм – це також і певний принцип політичної свідомості і поведінки, який проголошує: «Держава понад усе», «Україна понад усе!». Для патріота найголовнішою цінністю є держава, а все решта, у тому числі й нація, це лише засоби розбудови держави. Для патріота базовими цінностями є такі поняття, як: територіальна цілісність, державні символи, міжнародний авторитет. Патріот не надає надто великого значення національності чи віросповіданню своїх співвітчизників, для нього головне, що вони – громадяни його країни, що вони її люблять і багато роблять для її процвітання. Він ставить їх вище за будь-яких іноземців, навіть тих, що однієї національності з ним. Патріот пишається своєю державою, цінить її самобутність і унікальність. Намагається бачити позитивне навіть у негативних суспільних явищах, має оптимістичний погляд на майбутнє своєї країни.

В основі націоналізму лежить поняття нації. Нація – це історична спільнота людей, об'єднаних однією територією, економікою, мовою, особливостями культури і менталітету.

Націоналізм – це політична доктрина, яка проголошує націю найвищою цінністю, ставлячи її навіть вище держави. У відносинах з державною владою націоналісти завжди відстоюють інтереси національної спільноти. Для нації територія має велике значення, але лише та, яка може бути контрольованою та національно культивованою. Тому, наприклад, багато хто з українських націоналістів пропонують відмовитися від територій Криму та Донбасу, вважаючи, що вони ніколи не були й не будуть національно асимільованими. Не менш важливою за територію є для націоналістів єдність способу життя і цінностей, єдність релігії і мови. Внаслідок своїх радикальних проявів націоналізм часто асоціюється з етнічною, релігійною і культурною нетерпимістю. Це є не зовсім правильним. Радикалізм націоналізму знаходиться у прямій залежності від того, наскільки повно забезпечені в державі можливості саме національного будівництва. Таким чином, між патріотизмом і націоналізмом існує дуже тонка грань, вони мають багато спільного, але не є ідентичними. Патріот любить свою державу, націоналіст – свій народ. Націоналізм і патріотизм це дві сторони однієї медалі, яка може перевертатися під тиском економічного зубожіння, національного приниження тощо [6].

Відповідно до Закону України "Про правовий режим воєнного стану" воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Психологічна допомога і психологічна підтримка – важливі складові мінімального реагування (безпосередньо в екстремальній ситуації) та комплексного реагування (на етапі стабілізації та раннього відновлення). Проте багато з постраждалих і пізніше можуть потребувати психологічної допомоги, яка має надаватися в межах системи психологічної реабілітації [4].

Статтею 53 Конституції України гарантується кожному право на освіту. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, права та обов'язки фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти врегульовано Законом України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. Статтею 3 цього Закону також гарантовано кожного право на якісну та доступну освіту. Право на освіту включає право здобувати освіту впродовж усього життя, право на доступність освіти, право на безоплатну освіту у випадках і порядку, визначених Конституцією та законами України.

В Україні створюються рівні умови доступу до освіти. Ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття освіти. Право на освіту гарантується незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, інвалідності, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, кольору шкіри, місця проживання, мови спілкування, походження, соціального і майнового стану, наявності судимості, а також інших обставин та ознак.

Поряд з вищевикладеним треба зазначити, що поняття «вища правнича освіта» в усі часи наповнювалось глибоким змістом: верховенство права, дотримання законодавства, захист прав і свобод людини, відповідальність, моральна свідомість, правнича деонтологія, професійна етика й культура тощо. Однак сьогодні, на жаль, в епоху складних викликів перед суспільством, правнича освіта не тільки не посилює власні позиції, а навпаки швидко їх ослаблює. Аналізуючи ситуацію крізь призму сьогодення, варто звернути увагу на те, що наразі в Україні стрімко зріс попит на юридичну освіту, «гонитва» закладів вищої освіти (їх кількість нараховується близько двохста) юридичного спрямування реально призвела до споживацтва, втрачаючи якість елітної правничої освіти.

На думку учених, діалектика здобутого у системі правничої освіти, і нового, детермінованого суспільними змінами, полягає у трансформації визначальної ідеологічно-філософської, ціннісно-орієнтаційної парадигми професійної підготовки майбутніх бакалаврів з правознавства, епіцентром якої має бути високоякісна, етико правнича освіта на засадах справедливості, порядності і чесності. Отже, співвіднесення в правничій освіті одночасно інваріантного та прогресивного є тим фундаментальним вектором осмислення проблеми оновлення теорії та практики юридичної науки.

Зміна соціального замовлення суспільства негайно вимагає і кардинальної зміни пріоритетних цілей фахової підготовки майбутніх правників. Йдеться про те, що «усі особи, які отримують доступ до професії судді, адвоката, прокурора є випускниками українських правничих шкіл, водночас, зміст юридичних дисциплін, що їх викладають у правничих школах України, методика їх викладання, юридична наука, а також адміністрування цих шкіл та університетів в цілому повільно зазнають якісних змін та залишаються успадкуванням радянської системи юридичної освіти,

відповідно до якої юрист сприймається, як особа, покликана служити державі, – а не гарантувати, утверджувати і захищати права людини або забезпечувати ефективне публічне обвинувачення. Таким чином, формуючи законодавче поле для діяльності юридичних інститутів відповідно до європейських стандартів держава не отримує фахівців, спроможних впроваджувати нові закони заради утвердження та захисту прав людини [7].

Саме тепер постає нагальна потреба в підготовці фахівців-правознавців, які б одночасно мали ґрунтовні знання як із суто правничих наук, так і з тих, що віддзеркалюють сучасний стан розвитку суспільства, а саме: інформаційні технології, економіка, екологія, політологія, державне управління, соціологія, військове будівництво, а також науки гуманітарної спрямованості, що охоплюють проблеми загальної медицини, війни та миру, охорони материнства і дитинства, міжнаціональних та міжетнічних стосунків, культури у всіх її вимірах» [9].

Усе зазначене має повністю враховуватися при дослідженні основ проекту Концепції вдосконалення вищої правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії. У зв'язку з цим, актуальним постає питання інтенсивного оновлення правничої освіти з урахуванням напрацювань сучасних дослідників (А. Грубінко, В. Гребеньков, В. Журавський, В. Ладиченко, В. Манько, І. Овчаренко, В. Савіщенко, О. Скакун, С. Сливка, В. Суценко, В. Тюріна, В. Ухач).

Згідно з теорією сучасних учених, освітній процес у закладах вищої освіти (ЗВО), які готують фахівців у галузі права має забезпечити розвиток у студентів високої культури, гуманістичного світогляду, високих моральних якостей, сформувати творчих компетентних фахівців у галузі права, виховувати патріотичні почуття та високу громадянську активність студентської молоді [7]; юрист має знати не лише законодавство та акти правозастосування, уміти їх роз'яснювати і тлумачити, його професійна діяльність зобов'язує мати глибокі знання педагогіки, знати норми моралі та моральності; він має бути готовим до участі в правовому вихованні громадян, тому обов'язок юристів-студентів – оволодіти методами, формами і засобами педагогічного впливу на особистість [3]; провідну роль у формуванні особистості, зокрема її моральної культури відіграє соціальне середовище, культурологічні фактори та сукупність їх впливів; у такому відношенні існує нероздільна тріада: юрист–суспільство– культура, ці складники не можуть існувати окремо, тобто, не може існувати юрист як представник професії без культури і суспільства, які взаємодіють між собою, без цього не може бути феномену юриста [1]; сучасна світоглядна ситуація засвідчує зміни традиційних кодифікацій норм та принципів нормативності; сучасний етап соціокультурного розвитку формує варіант «моральної юрисдикції», що ґрунтується на мотивах відповідальності, справедливості, довіри, чесності та

відкритості людської діяльності; зазначені вимоги стають основоположними для різних етичних документів як національного, так і міжнародного характеру. У контексті плюралізму пріоритетів та ціннісних настанов, відсутності об'єднувальних морально-етичних ідей соціальної дійсності етичні кодекси постають ефективними соціально-імперативними догмами нормативно-належними на національному й міжнародному рівнях [10].

Як засвідчує аналіз, значний потенціал у вирішенні означених завдань професійної підготовки майбутніх бакалаврів з правознавства належить саме категоріям етики: морально-духовній культурі, моральній свідомості та самосвідомості, обов'язку, відповідальності, справедливості, честі і гідності, совісті, моральній діяльності, культурі спілкування та ін.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо: наведені вище теоретичні положення підтверджують об'єктивну необхідність педагогічного впливу на процес формування професійної компетентності майбутніх правників на засадах етичної педагогіки, створення психолого-педагогічних умов для цілісного етичного, морального й культурного розвитку особистості студента, починаючи з педагогізації професійного навчання в закладах вищої освіти юридичного профілю. Україна зараз потребуватиме не багато юристів – їй буде необхідно багато добре освічених юристів. А цього можна досягти лише за умови якісних змін у сфері вищої правничої освіти та її подальшого реформування.

Процес реформи вищої юридичної освіти, який фактично розпочався у 2014-2015 роках, уже приніс гарні результати. ЗНО при вступі на магістратуру з права дозволило зробити цей процес більш прозорим і конкурентним. Зараз великі очікування покладаються на Єдиний державний кваліфікаційний іспит (ЄДКІ), який може гарантувати доступ до професії найсильніших студентів. Також розпочалися активні дискусії щодо цього, що сприяє процесам розвитку як в окремих правничих школах, так і в цій галузі освіти в цілому.

Та, нажаль, зазначимо, що війна в Україні призвела до дестабілізації в багатьох аспектах суспільного життя. Однією з найбільш уразливих галузей стала освіта, яка не встигла стабілізуватися після випробування глобальною пандемією. Навчальні заклади, змушені адаптуватися до обмежень та загроз, стикнулися із завданням гарантувати безпеку, надійність та доступність освіти в найскладніших умовах.

Вплив війни на освіту в Україні – це питання, яке потребує аналізу та обговорення, адже від нього залежить культурне майбутнє як країни загалом, так і наступних поколінь.

Література:

1. Алексеева Ж. М. Образ юриста в сучасній європейській культурі : дис... канд. юрид. наук : 12.00.12 / Київ, 2008. 169 с.
2. Андрущенко В. Освіта в контексті духовної еволюції цивілізації. Вища освіта України. Київ. 2018. № 2. С. 5–12.

3. Бандурка О. М., Скакун О. Ф. Юридична деонтологія: підручник. Харків : Вид-во НУВС України, 2002. 336 с.
4. Зеленський С.М., Левченко В.О., Бур'янова О.О. Економіко-правові засади надання психологічної підтримки військовим та ветеранам/Наукові перспективи №2(32) 2023.
5. Колісніченко Р. М., Цумарєв М. І. Роль засобів масової інформації у контексті розвитку громадянської культури локальної демократії / Р.М.Колісніченко, М. І. Цумарєв // Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах світових тенденцій і національної практики: збірник наукових праць і матеріалів міжнародної науково-практичної конференції 25 квітня 2019 року – Кропивницький: Центрально-Українське видавництво, 2019. – С.10-13.
6. Концепція вдосконалення вищої правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії. URL:<https://mon.gov.ua/ua/osvita/vishaosvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika> (2021).
7. Мошенський О.С. Про співвідношення патріотизму та націоналізму/ Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України. Харків, 2019.
8. Сокаль В. А. Формування професійної культури майбутніх юристів у процесі вивчення педагогічних дисциплін. Науковий журнал «Молодий вчений». № 5.1(45.1) травень, 2017. С. 123–127.
9. Сущенко В. М. Сучасні проблеми реформування юридичної освіти і науки в Україні. Наукові праці. 2007. Т. 69. Вип. 56 : Політичні науки. Правознавство. С. 184–187.
10. Чумак А. Л. Етичні кодекси в контексті соціокультурної динаміки : дис.... канд. філос. наук : 09.00.07 / Київ, 2007. 176 с.

References:

1. Alekseeva Zh. M. (2008) Obraz yurista v sychasniy yevropeyskiy kulturi [The image of a lawyer in modern European culture]. law Nauk. Kyiv [in Ukrainian].
2. Andrushchenko V. (2018) Osvita v konteksti duhovnoyi evolucii civilizacii [Education in the context of the spiritual evolution of civilization]. Vishca osvita Ukrainy Kyiv [in Ukrainian].
3. Bandurka O. M., Skakun O. F. (2002) Yuridichna deontologiya [Legal deontology: textbook. Publishing House of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kharkiv [in Ukrainian].
4. Zelenskyi S.M., Levchenko V.O., Buryanova O.O. (2023) Ekonomiko-pravovi zasadi nadanna psiholoichnoi pidtrimki viyskovim ta veteranam [Economic and legal principles of providing psychological support to military personnel and veterans] Scientific perspectives No. 2(32) Kyiv [in Ukrainian].
5. Kolisnichenko R. M., Tsumarev M. I. The role of mass media in the context of the development of civic culture of local democracy / R. M. Kolisnichenko, M. I. Tsumarev // Actual problems of the development of education and science in the conditions of world trends and national practices: collection of scientific works and materials of the international scientific and practical conference on April 25, 2019 - Kropyvnytskyi: Central Ukrainian Publishing House, 2019. - P.10-13.
6. Koncepciya vdoskonalenna vishchoi pravnichoi (yuridichnoi) osviti dla fahovoi pidgotovki pravnika vidpovidno do evropeyskikh standartiv vishchoi osviti pravnichoi profesii [The concept of improving higher legal (legal) education for the professional training of a lawyer in accordance with European standards of higher education and the legal profession]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika> (2021). Kyiv [in Ukrainian].

7. Moshensky O.S. (2019) Pro spivvidnoshenna patriotizmu ta nacionalizmu [About the relationship between patriotism and nationalism] Psychological and pedagogical problems of professional education and patriotic education of the personnel of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Kharkiv [in Ukrainian].

8. Sokal V. A. (2017) Formuvanna profesiynoi kulturi maybutnih yuristiv u procesi vivchenna pedagogichnih discipline [Formation of the professional culture of future lawyers in the process of studying pedagogical disciplines]. Scientific journal "Young Scientist". Kyiv [in Ukrainian].

9. Sushchenko V. M. (2007) Suchasni problem reformuvanna yuridichnoi osviti i nauki v Ukraini [Modern problems of reforming legal education and science in Ukraine]. Scientific works. Political science. Science of law. Kyiv [in Ukrainian].

10. Chumak A. L. (2007) Etichni kodeksi v konteksti sociokulturnoi dinamiki [Codes of ethics in the context of socio-cultural dynamics]. Kyiv [in Ukrainian].

